

Wojciech Góralski

"Uchwały pierwszego synodu diecezji toruńskiej. Prawo partykularne Kościoła Toruńskiego", Toruń 2011 : [recenzja]

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 55/3, 183-191

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

odповідzią na lukę, z jaką w zakresie *prassi* procesowej karnej mieliśmy do tej pory do czynienia. Jeżeli dodatkowo uzupełnimy recenzowaną pozycję o lekturę wcześniejszej książki tego samego autora pt. *Il processo penale canonico* z 2007, to uzyskamy doskonałe narzędzie teoretyczno-praktyczne z zakresu procesu karnego kanonicznego.

o. Dariusz Borek, O.Carm.

Uchwały pierwszego synodu diecezji toruńskiej. Prawo partykularne Kościoła Toruńskiego, „Bernardinum”, Toruń 2011, ss. 531.

Utworzona bullą Jana Pawła II *Totus tuus Poloniae populus* z 25 marca 1992 roku diecezja toruńska doczekała się swojego pierwszego synodu, który – po kilkuletnim przygotowaniu – rozpoczął się 23 czerwca 2007 roku i trwał do 20 listopada 2010 roku. Jego celem, jak zaznaczył biskup toruński Andrzej Suski, było „pełniejsze dostosowanie działalności duszpasterskiej do wymogów nowej ewangelizacji oraz ustanowienie kościelnego prawa partykularnego według norm Kodeksu Prawa Kanonicznego, zaleceń Stolicy Apostolskiej i postanowień II Polskiego Synodu Plenarnego”¹.

Zgodnie z Regulaminem prac synodu ustanowione komisje problemowe (pięć) i w ich obrębie podkomisje tematyczne (trzydzieści) przygotowały projekty statutów i aneksów w zakresie zagadnień zleconych przez Komisję Główną. Komisja Redakcyjna (przewodniczącym był ks. Andrzej Wawrzyniak), po odbyciu sesji plenarnych, przygotowała projekt statutów i aneksów, zatwierdzony następnie i promulgowany przez biskupa toruńskiego 27 czerwca 2011 roku. Uchwały te weszły w życie 25 marca 2012 roku.

W obradach synodu uczestniczyły 154 osoby, w tym 35 wiernych świeckich. Wypracowane przez poszczególne komisje problemowe pro-

¹ Biskup toruński, *Dekret zwołujący pierwszy synod diecezji toruńskiej*, w: *Uchwały pierwszego synodu diecezji toruńskiej. Prawo partykularne Kościoła Toruńskiego*, Toruń 2011, s. 493.

jekty statutów i aneksów zatwierdzała Komisja Główna, która – po rozpatrzeniu uwag zgłaszanych w trakcie konsultacji i zebrań plenarnych – projekty te przedkładała do aprobaty biskupowi toruńskiemu.

Uchwały synodu obejmują trzy zasadnicze części: statuty, aneksy do statutów oraz wzory pism. Na końcu edycji zamieszczono zwięzłą dokumentację prac synodalnych (zabrakło tutaj informacji na temat kolejnych – poza pierwszym – zebrań plenarnych).

Statuty synodalne (483)² obejmują następujące rozdziały: 1. Normy ogólne (statuty 1-7); 2. Wspólnota diecezjalna (8-130); 3. Wewnętrzna organizacja diecezji (131-201). 4. Posługa nauczania (202-254); 5. Posługa uświęcania (255-382); 6. Posługa pasterzowania (383-449); 7. Doczesne dobra w duszpasterstwie (450-475); 8. Procesy w sądzie kościelnym (476-483).

W „Normach ogólnych” znalazło się 7 dyspozycji generalnych dotyczących zawartości uchwał synodu, ich obowiązywalności, derogacji dotychczasowych ustaw i instrukcji diecezjalnych, prawa zwyczajowego, interpretacji uchwał synodalnych oraz promulgowania przyszłych ustaw partykularnych.

W rozdziale „Wspólnota diecezjalna” znajdujemy postanowienia odnoszące się do biskupa diecezjalnego (statuty dotyczące wikariuszy generalnych, wikariuszy biskupich i wikariusza sądowego oraz innych organów Kurii Diecezjalnej powinny znaleźć się w następnym rozdziale, w którym zamieszczono podrozdział właśnie o Kurii Diecezjalnej; poza tym wydaje się, że statuty o odznaczeniach osób duchownych i świeckich tkwią tutaj dość sztucznie), wiernych świeckich (posłannictwo, formacja, udział w ewangelizacji, zrzeczeń apostolskich, współpracy z duszpasterzami), duchownych (powołanie do kapłaństwa, przygotowanie do kapłaństwa w seminarium, posługa kapłanów, życie kapłanów stała formacja, sprawy bytowe), osób konsekrowanych i członków stowarzyszeń życia apostolskiego (powołanie do życia konsekrowanego, udział w życiu diecezji, zasady współistnienia i współpracy). Gdy chodzi o ten ostatni podrozdział, to należało raczej posłużyć się zwrotem

² *Tamże*, s. 11-163.

kodeksowym „członkowie instytutów życia konsekrowanego”, nie zaś „osoby konsekrowane”.

Rozdział trzeci składa się z następujących podrozdziałów: struktury centralne (Kuria Diecezjalna, Rada Kapłańska i Kolegium Konsultorów, kapituły), struktury terenowe (rejony duszpasterskie, dekanat i dziekan, wicedziekan, sekretarz dekanatu, proboszcz, wikariusz i współpracownicy świeccy, rektorzy kościołów i kapelani). Można pytać, czy dziekan, wicedziekan, sekretarz dekanatu, proboszcz, wikariusz parafialny, rektor kościoła i kapelan są strukturami „terenowymi”? (tytuł podrozdziału powinien być adekwatny do pomieszczonej w nim treści).

Szczególłą uwagę czytelnika zwraca w tym rozdziale szereg interesujących postanowień. Tak np. gdy chodzi o pracowników kurii diecezjalnej, wymaga się, by – oprócz innych przymiotów – odznaczali się również „zaangażowaniem duszpasterskim, co pozwoli im na bliższy kontakt z kapłanami i wiernymi świeckimi oraz pomoże w podejmowaniu trafnych decyzji urzędowych” (st. 131). Zamienne jest, iż – odmiennie od powszechnie przyjmowanej przez synody diecezjalne usilnej zachęty (niekiedy wręcz polecenia) do składania przez proboszcza rezygnacji z pełnionego urzędu po ukończeniu 70 lat (a nawet 65) – synod toruński, stosownie do dyspozycji kan. 538 § 3 KPK, przypomina o składaniu rezygnacji po ukończeniu 75 lat, choć dopuszcza możliwość wcześniejszego przejścia przez proboszcza na emeryturę (st. 190). Uznanie dla Ustawodawcy synodalnego budzi i taki przepis: „Na świeckich pracowników proboszcz powinien dobrać ludzi z odpowiednimi kwalifikacjami moralnymi i zawodowymi, odznaczających się ponadto zaangażowaniem w sprawy Kościoła, gdyż ich praca jest również swobodnym powołaniem” (st. 195).

W rozdziale czwartym znalazły się następujące podrozdziały: posługa słowa Bożego (przepowiadanie słowa Bożego, nauczanie katechetyczne), wychowanie katolickie i kształcenie teologiczne, działalność misyjna, dialog ekumeniczny i światopoglądowy, kultura dla ewangelizacji, środki społecznego przekazu.

I tutaj można by przytoczyć liczne sformułowania zasługujące na zwrócenie uwagi; wystarczy poprzestać jedynie na kilku. Tak więc

w st. 207 § 7 czytamy: „Należy zachować proporcje czasowe między liturgią słowa a liturgią eucharystyczną. Z powagą Najświętszej Ofiary nie licują obszerne powitania i podziękowania”. St. 221 § 1 przewiduje możliwość mianowania przez biskupa diecezjalnego do pracy katechetycznej w szkole prefekta, który w sprawach duszpasterskich podlega proboszczowi (por st. 221 § 5). W st. 239 § 1 zapisano: „Szczególna rola Izraela w dziejach zbawienia zobowiązuje do umacniania duchowej więzi z wyznawcami judaizmu”, a w st. 240 znalazły się słowa: „Dialog światopoglądowy odgrywa dużą rolę w owocnym spotkaniu Kościoła ze współczesnym światem, a zwłaszcza z ludźmi nauki, twórcami kultury, animatorami życia społecznego, a także z szerszymi kręgami inteligencji i uczącej się młodzieży. Zachęca się duchownych i wiernych świeckich do podejmowania tego dialogu w miarę posiadanych kompetencji i stosownie do ustaleń władzy kościelnej”. „Nowa ewangelizacja – czytamy w innym miejscu – znajduje naturalne oparcie w kulturze chrześcijańskiej. Jej ochronę i rozwój poleca się szczególnej trosce pasterzy i wiernych świeckich. Należy prezentować i upowszechniać wartościowe osiągnięcia bogatego dorobku nauki i sztuki chrześcijańskiej” (st. 247§ 1).

Rozdział piąty składa się z następujących podrozdziałów: wskazania ogólne (w sprawie kultu Bożego), sakramenty (wtajemniczenia chrześcijańskiego, uzdrowienia, komunii), liturgia pozasakramentalna i nabożeństwa pobożności ludowej (liturgia godzin, sakramentalia, pogrzeb kościelny i modlitwy za zmarłych, nabożeństwa i znaki pobożności ludowej), sprawowanie służby Bożej (służba liturgiczna, paramenty), muzyka w liturgii (muzyka sakralna, śpiew liturgiczny, muzyka instrumentalna), czasy święte, miejsca święte (kościóły i kaplice, cmentarz katolicki, krzyże i kapliczki przydrożne).

Trafne wydaje się konkretne określenie warunków, w których osoby rozwiedzione po ślubie kościelnym i żyjące w nowych związkach niesakramentalnych mogą być dopuszczeni do sakramentów świętych (st. 292 § 2). Nieuzasadnionemu binowaniu czy trynowaniu mszy św. przez kapłanów ma zapobiec następujący zapis: „W dni powszednie wolno kapłanowi celebrować drugą, a w niedziele i święta [zabrakło słowa „na-

kazane” – W.G.] drugą i trzecią Mszę św., jeżeli wymaga tego konieczność duszpasterska. Sama prośba rodziny lub poszczególnych wiernych o Mszę św. w określonej intencji nie stanowi konieczności duszpasterskiej” (st. 294 § 2). W odniesieniu do sakramentu pokuty i pojednania sformułowano szereg bardzo pożytecznych duszpastersko dyspozycji, m.in. zalecenie organizowania spowiedzi w sobotę i w przeddzień święta, w godzinach popołudniowych (st. 304 § 3). Baczna uwaga zwrócono na właściwe przygotowanie do małżeństwa (st. 320-322). W pełni zgodne z duchem prawa powszechnego jest następujące stwierdzenie dotyczące odmowy pogrzebu kościelnego: „Kościół nie rozstrzyga o losie osoby zmarłej, pogrzeb zaś posiada charakter modlitwy wstawienniczej za zmarłego. Wypada więc jak najrzadziej odmawiać pogrzebu kościelnego, ograniczając się tylko do wypadków koniecznych, wzięwszy pod uwagę dyspozycje prawa powszechnego i nieusuwalne publiczne zgłoszenie wiernych” (st. 334 § 2).

W rozdziale szóstym, po wskazaniach ogólnych, statuty synodalne regulują duszpasterstwo małżeństw i rodzin (poradnictwo rodzinne, pomoc w rozwoju małżeństwa i rodziny, odpowiedzialne rodzicielstwo i obrona życia, wychowanie w rodzinie), duszpasterstwo dzieci i młodzieży (duszpasterstwo akademickie, duszpasterstwo służb liturgicznych, duszpasterstwo powołaniowe), duszpasterstwo grup i środowisk zawodowych (rzemieślników, rolników, nauczycieli, służby zdrowia, osób podejmujących służbę publiczną, środowisk twórczych, poszukujących pracy), duszpasterstwo ludzi w potrzebie (chorych, niepełnosprawnych, dążących do trzeźwości, więźniów), duszpasterstwo dobroczynne i dzieła „Caritas” diecezjalnej, duszpasterstwo sanktuaryjne i pielgrzymkowe.

Poszczególne dziedziny duszpasterstwa zostały tutaj uregulowane w poczuciu daleko idącej troski o dobro duchowe wiernych. Tak np. w st. 434 § 6 czytamy: „Choremu, który nie może udać się do kościoła, rodzina i sąsiedzi umożliwią uczestniczenie we Mszy św. transmitowanej, a także korzystanie ze specjalnych programów dla chorych. W kształtowaniu apostołskiej postawy ludzi cierpiących i chorych można się posłużyć czasopismami do nich adresowanymi”.

Rozdział siódmy, zawierający normy w przedmiocie dóbr doczesnych, obejmuje następujące wątki: normy ogólne, administracja dóbr kościelnych (obiekty i grunty kościelne, darowizny i kolekty), utrzymanie instytucji diecezjalnych (Fundusz ogólnodiecezjalny, fundusz biskupi, inaczej *cathedraticum* [w oryginale jest „catedraticum”], Fundusz duszpasterski, Fundusz Wzajemnej Pomocy Kapłańskiej, Fundusz Wyższego Seminarium Duchownego, Fundusz „Caritas” Diecezjalnej, Fundusz Obrony Życia).

Wreszcie w rozdziale ósmym pomieszczono podstawowe przepisy związane z prowadzeniem spraw *nullitatis matrimonii*.

Pokażną część statutów synodu stanowią aneksy³, które – w liczbie 59 – są stosownym uzupełnieniem tychże statutów. Znalazło się tutaj 15 statutów różnych instytucji diecezjalnych, 37 instrukcji, 3 regulaminy oraz 4 dokumenty zatytułowane „Zasady funkcjonowania Funduszu Wzajemnej Pomocy Kapłańskiej”, „Zasady sprawowania urzędu dziekana”, „Zasady funkcjonowania duszpasterstwa akademickiego”, „Zasady zarządzania dobrami kościelnymi”.

Gdy chodzi o statuty, to dotyczą one Rady Kapłańskiej, Kolegium Konsultorów, Diecezjalnej Rady Duszpasterskiej, Diecezjalnej Rady Katechetycznej, Rady Ruchów i Stowarzyszeń Katolickich, Diecezjalnej Rady Ekonomicznej, Kapituły Katedralnej Toruńskiej, Kapituły Konkatedralnej Chełmżyńskiej, Kapituły Kolegiackiej Grudziądzkiej, Wyższego Seminarium Duchownego, Towarzystwa Przyjaciół Wyższego Seminarium Duchownego, Diecezjalnego Dzieła Powołań, Diecezjalnego Ośrodka Powołań, Parafialnej Rady Duszpasterskiej i Parafialnej Rady Gospodarczej.

Instrukcje poświęcone są następującym sprawom: roli zrzeczeń laikatu, roli kapłana wobec zrzeczeń laikatu, parafialnym oddziałom Akcji Katolickiej, duszpasterstwu powołań kapłańskich, stałej formacji kapłanów, dekanalnym dniom skupienia dla kapłanów, współpracy i uposażeniu duszpasterzy parafialnych, urlopom i wyjazdom pozaurlopowym kapłanów, kapłanom emerytowanym, kandydatom do stałego diakona-

³ *Tamże*, s. 165-421.

tu, wizytacji kanonicznej parafii, wizytacji dziekańskiej, konferencjom dekanalnym, kancelarii parafialnej, wizycie duszpasterskiej, zadaniom wobec katechizacji, stałej katechizacji dorosłych, organizacji rekolekcji szkolnych dla dzieci i młodzieży, stałej formacji katechetów, przygotowaniu do chrztu dzieci w wieku katechizacyjnym i dorosłych, katechumenatowi dorosłych, ponownemu katechumenatowi dorosłych, przygotowaniu do sakramentu bierzmowania, przygotowaniu do pierwszej komunii św., binowaniu i trynowaniu mszy św., intencjom i stypendiom mszalnym oraz ich zapisowi, kultowi Eucharystii poza mszą św., prymicjom kapłańskim, jubileuszom kapłańskim, przygotowaniu i zawieraniu małżeństwa (tytuł „[...] zawieraniu sakramentu małżeństwa” wydaje się niezbyt szczęśliwy), pogrzebowi kościelnemu, cmentarzom parafialnym, duszpasterstwu rodzin pozostających w sytuacjach trudnych lub nieprawidłowych, sanktuariom i duszpasterstwu sanktuaryjnemu, postępowaniu w sprawach zabytkowych świątyń i ich wyposażenia, postępowaniu w sprawach współczesnego budownictwa i sztuki kościelnej, sprzedaży nieruchomości kościelnych, wydzierżawianiu, wynajmowi i użyczaniu parafialnych obiektów i nieruchomości.

Na uwagę zasługuje m.in. obszerna Instrukcja o współpracy i uposażeniu duszpasterzy parafialnych⁴, Instrukcja o kapłanach emerytowanych⁵, Instrukcja o prymicjach kapłańskich⁶ czy bardzo szczegółowa i niezwykle pożyteczna Instrukcja o przygotowaniu i zawieraniu sakramentu małżeństwa (jak już wyżej nadmieniono, sakramentu się nie zawiera; ew. można by użyć zwrotu: „zawieraniu małżeństwa sakramentalnego”, a jeszcze korzystniejszy byłby zwrot: „zawieraniu małżeństwa kanonicznego”, gdyż nie każde małżeństwo kanoniczne jest sakramentem); dodać należy, że Instrukcja zawiera m.in. normy dotyczące zawierania małżeństwa tzw. konkordatowego.

Wśród regulaminów znalazły się zasługujące na uznanie: Regulamin wyborów do Rady Kapłańskiej oraz Regulamin Kurii Diecezjalnej i Regulamin Sądu Biskupiego.

⁴ *Tamże*, s. 273-284.

⁵ *Tamże*, s. 286-290.

⁶ *Tamże*, s. 358-360.

Dobrym pomysłem redaktorów zbioru było zamieszczenie w nim 53 wzorów różnych pism urzędowych⁷, m.in. związanych z zawieraniem małżeństwa: np. Zobowiązanie rodziców chrzestnych przed chrztem dziecka z rodziców żyjących w związku niesakramentalnym z przeszkodą węzła małżeńskiego⁸, Oświadczenie i deklaracja [wystarczyłoby jedno z tych słów – W.G.] katolików cywilnie związanych pragnących przystępować do sakramentu pokuty i Eucharystii⁹, Prośba o zezwolenie na asystowanie przy małżeństwie zawierany przez niepełnoletniego (chodzi o narzeczoną)¹⁰ czy Prośba o zezwolenie na asystowanie przy małżeństwie zawierany przez nupturientów niezawierających kontraktu cywilnego¹¹, Prośba o dyspensę od formy kanonicznej¹².

Zaprezentowane najzwięźlej obszerne uchwały pierwszego synodu toruńskiego wypadają ocenić bardzo pozytywnie. Niewątpliwie jest to jeden z najbardziej udanych synodów diecezjalnych w Polsce odbytych po promulgowaniu KPK z 1983 roku. Oparcie uchwał na doktrynie Soboru Watykańskiego II, normach posoborowego KPK, uchwałach II polskiego synodu plenarnego, a także na tradycji lokalnej (głównie dawnej diecezji chełmińskiej), uwzględnienie współczesnych potrzeb i oczekiwań duszpasterskich, wszechstronność spojrzenia na istniejącą rzeczywistość, właściwa struktura materii legislacyjnej i jej podział na statuty i aneksy, dbałość o konkretne formułowanie postanowień synodalnych, zamieszczenie tak licznych wzorów pism urzędowych, wreszcie hołdowanie zasadzie jurydycznego charakteru uchwał – to wszystko nadaje toruńskiemu zgromadzeniu synodalnemu, starannie przygotowanemu, rzetelnie obradującemu i zwieńczonemu bogatym owocem postanowień końcowych, określonego, korzystnego kształtu. Postanowienia te, stanowiące pierwszy zbiór prawa diecezjalnego, staną się zapewne znaczącym punktem odniesienia i dla przyszłych kodyfikacji partykularnych.

⁷ *Tamże*, s. 423-489.

⁸ *Tamże*, s. 433.

⁹ *Tamże*, s. 438.

¹⁰ *Tamże*, s. 445.

¹¹ *Tamże*, s. 448.

¹² *Tamże*, s. 452.

Odpowiadając na współczesne wyzwania duszpasterskie oraz wytyczając młodej diecezji drogę ku przyszłości, synod toruński – zgodnie z życzeniem jej biskupa – będzie niewątpliwie „ożywiał ducha nowej ewangelizacji”¹³, wnosząc w to dzieło pokaźny wkład.

ks. Wojciech Góralski

Zarządzenia posynodalne Biskupa Łomżyńskiego. Zarządzenia. Dekrety. Instrukcje. Statuty. Regulaminy, Łomżyńska Kuria Diecezjalna, (red.) ks. T. Śliwowski, ks. S. Gawryś, ks. J. Krupka, Łomża 2011, ss. 331.

Zainicjowany przez biskupa Juliusza Paetza w 1995 roku, a zakończony w 2005 roku przez biskupa Stanisława Stefanka pierwszy synod łomżyński, stanowiący zbiór prawa partykularnego diecezji łomżyńskiej¹⁴, doczekał się w 2011 roku uzupełnienia w formie odrębnego zbioru aktów prawnych wydanych przez biskupa łomżyńskiego Stanisława Stefanka. Uzupełnienie to stanowi realizację dekretu biskupa łomżyńskiego, wydanego 28 października 2005 roku, na zakończenie wspomnianego synodu, kiedy to została ustanowiona 23. osobowa Komisja Posynodalna, której zadaniem było przygotowanie projektów zarządzeń i instrukcji, poprzez które dokonywałaby się realizacja postanowień synodalnych¹⁵. Jak stwierdza biskup łomżyński w swoim „Słowie” do „Zarządzeń posynodalnych”, owocem kilkuletniej pracy tego gremium stały się liczne akty prawne (różnej rangi), które – po zatwierdzeniu – promulgował tenże biskup diecezjalny.

Na całość zbioru składa się: 13 zarządzeń, 10 dekretów, 8 instrukcji, 22 statuty, 13 regulaminów; dodatkowo zamieszczono dwa dokumenty

¹³ Biskup toruński, *List pasterski w sprawie pierwszego synodu diecezji toruńskiej*, w: *Uchwały pierwszego synodu diecezji toruńskiej*, jw., s. 498.

¹⁴ *I Synod diecezji łomżyńskiej 1995-2005. Prawo partykularne Kościoła Łomżyńskiego*, (red) ks. L. BRZOSTOWSKI, ks. T. ŚLIWOWSKI, ks. TADEUSZ BRONAKOWSKI, ks. W. BIAŁCZAK, Łomża 2005, ss. 336.

¹⁵ Biskup Łomżyński (Stanisław Stefanek), *Dekret powołujący Komisję Posynodalną* (28.10.2005), w: *I Synod diecezji łomżyńskiej 1995-2005*, jw., s. 7-8.